

کاربرد رویکرد استنتاجی در پژوهش های فلسفه تربیت اسلامی نویدها و تنگناها

محمدحسن ابراهیمی دهشیری¹

بیان مساله

رویکرد استنتاجی در فلسفه تعلیم و تربیت، از رویکردهایی نخستینی است که در آغاز شکل گیری فلسفه تعلیم و تربیت در اوایل قرن بیست بسیار مورد توجه بوده است، استنتاج دلالت های تربیتی از مفروضات فلسفی دیدگاه ها و مکاتب مختلف فلسفی، روشی غالب در آن دوره بوده است که حتی پس از افولش و ظهور فلسفه تحلیلی حیاتش ادامه داشته است. درباب نگرستن فلسفی به تربیت اسلامی نیز چنین روشی مورد اقبال برخی پژوهشگران قرار گرفته است. در این مقاله با واکاوی شیوه های استنتاجی به کارگرفته شده از پژوهش های تربیت اسلامی سعی بر آن است تا مزایا و محدودیت های چنین روشی بررسی گردد.

سوالات پژوهش

رویکرد استنتاجی بر چه مفروضاتی استوار است؟
به کارگیری رویکرد استنتاجی در حوزه تربیت اسلامی به چه شیوه هایی است؟
مزایای رویکرد استنتاجی در حوزه تربیت اسلامی چیست؟
معایب رویکرد استنتاجی در حوزه تربیت اسلامی چیست؟

چارچوب نظری

به کارگیری روش استنتاجی در حوزه تربیت اسلامی در بررسی دلالت های تربیتی آرا فیلسوفان و دانشمندان مسلمان بر مبنای دیدگاه هایی که نسبت به ماهیت واقعیت، شناخت و ارزش ها داشته اند از نمونه های به کارگیری روش مذکور است، استنتاج مبانی، اصول، اهداف و روش-

¹- دانشجوی دکتری فلسفه تعلیم و تربیت دانشگاه فردوسی مشهد

های تربیتی، از شیوه‌هایی که با استنتاج از متون اسلامی سعی بر آن داشته است تا تصویری علمی از تربیت اسلامی ارائه دهد، تصویری که با معیارهای موجود در فلسفه تعلیم و تربیت همخوانی داشته باشد.

روش‌ها

بررسی نمونه‌های به کار گرفته شده رویکرد استنتاجی در حوزه تربیت اسلامی با تحلیل پژوهش‌هایی که روش مذکور را پی گرفته‌اند.

یافته‌ها

محدودیت‌هایی که در رویکرد استنتاجی به طور کلی وجود دارد، از دو جنبه است: نخست نگاه محتوا مدار به فلسفه و در نتیجه پی ریزی نظامی تربیتی از دیدگاهی خاص، و دوم اکتفا به مبانی فلسفی در طراحی و تدوین نظام تربیتی، و غفلت از دیگر مبانی است. از جنبه نخست می‌توان گفت: در رویکرد استنتاجی، با نگاهی محتوا مدار کوشش می‌شود تا از مقدمات متافیزیکی، معرفت‌شناسی، ارزش‌شناسی و انسان‌شناسی، مدلولاتی برای تعلیم و تربیت استخراج شود، در این نگاه، محتوای فلسفه‌ای خاص بدون نقادی، پذیرفته می‌شود (باقری، 1387) و محتوای فلسفه، یگانه منبع استخراج دلالت‌های تربیتی محسوب می‌گردد. این شیوه با ذات و ماهیت فلسفه ناسازگار است، ماهیتی که سرتاسر نقد و انتقاد و بازنگری است. از جنبه دوم نیز باید گفت: اکتفا به مبانی فلسفی در پی ریزی و طراحی فلسفه تربیتی، به تنهایی راهگشا و چاره‌ساز نیست.

نتیجه‌گیری و پیشنهادها

به کارگیری رویکرد استنتاجی در تعلیم و تربیت اسلامی می‌تواند واجد تنگناها و نویدهایی باشد: تنگناهایی که از نگاه محتوا مدار به فلسفه‌ای خاص - خاصه حکمت متعالیه - نشات می‌گیرد و بن بست‌هایی سخت را در پیوند برخی مباحث فلسفی و مسایل تربیتی پدید می‌آورد، و نویدهایی که از رویکرد روش مدار به منابع تربیت اسلامی سرچشمه می‌گیرد. در چنین

رویکردی، روش استنتاجی در فلسفه تعلیم و تربیت، در قبال منابع گوناگون تربیت اسلامی، بر گزیده می‌شود و چون فلسفه تعلیم و تربیت اسلامی صرفاً دارای ماهیت و مقدماتی فلسفی شمرده نمی‌شود، نتایج تربیتی، تنها در مقدمات فلسفی جست‌وجو نمی‌شود، چنین رویکردی با نوعی اعراض از نگاه غالب در فلسفه تعلیم و تربیت غرب، در تربیت اسلامی می‌تواند رهگشا باشد، زیرا در فلسفه تعلیم و تربیت غرب، رویکرد استنتاجی یا با عنایت به محتوای اندیشه‌های فیلسوفی خاص به کار گرفته می‌شود و یا این‌که از مکاتبی خاص در فلسفه تعلیم و تربیت، چون ایدآلیسم، رالیسم سخن گفته می‌شود که به هر روی، در هردو شیوه، آن چه مقدمه قرار می‌گیرد و نتایج فلسفی از آن استخراج می‌گردد، مباحث فلسفی است، لیکن در فلسفه تعلیم و تربیت اسلامی با نگاه روش‌مدار، از برخی منابع که ارتباطی بیش‌تری با ماهیت تربیت دارند نتایج استخراج می‌گردد که به خوبی کارساز بودن رویکرد استنتاجی را نمایان می‌سازد، استخراج اهداف مبانی، اصول و شیوه‌های تربیتی، با روشی استنتاجی که با آن می‌توان از مقدماتی توصیفی مبانی و از مقدماتی تجویزی اهداف و اصولی تربیتی استخراج نمود و ساختار اسلوبی فلسفی را درحیطه پژوهش‌های فلسفه تربیت اسلامی به کار گرفت. روش و ساختار فلسفی و نه صرفاً محتوای فلسفی متضمن انتظام و انسجام مباحث تربیتی است که به طور پراکنده و نامنظم در متون دینی آمده است.

واژگان کلیدی: روش استنتاجی، فلسفه تعلیم و تربیت، تربیت اسلامی

منابع

- 1- باقری، خسرو (1387)، درآمدی بر فلسفه تعلیم و تربیت جمهوری اسلامی ایران: انتشارات علمی فرهنگی.
- 2- باقری خسرو (1387). نگاهی دوباره به تربیت اسلامی. تهران: انتشارات مدرسه.
- 3- بهشتی، سعید(1387). فلسفه تعلیم و تربیت در جهان غرب. تهران: انتشارات اطلاعات.
- 4- باقری، خسرو و عطاران، محمد (1376). فلسفه تعلیم و تربیت معاصر. تهران: محراب قلم.
- 5- بهشتی، سعید (1377). زمینه‌ای برای بازاندیشی در فلسفه تعلیم و تربیت. تهران: ویرایش.

سومین همایش انجمن فلسفه تعلیم و تربیت ایران
روش‌شناسی و روش‌های پژوهش در فلسفه تعلیم و تربیت

6- پاک‌سرشت، محمد جعفر (1383). فلسفه آموزش و پرورش، در: علوم تربیتی، ماهیت و قلمرو آن. تهران: سمت.

- 7- Burbubulec C. Nicholas (2000). Philosophy of Education: Current trends. New York:Routledge.
- 8- Burbubulec C. Nicholas (2002). Department of Education Philosophy Studies. New York:Routledge.
- 9- Kaminsky.Jameses.(2002). Text.Texts.Traditions in philosophy of Education.Auburn university